

Kollokationer

 Af [Randi Benedikte Brodersen](#) 6. februar 2010 • I kategorien [Ord](#)

Hvad er kollokationer? Ordet ser fremmed ud, og et oplagt sted at slå op er da også en fremmedordbog. Slår vi op i *Cyldendals Fremmedordbog*, kan vi læse at ordet betyder: "særlig tit brugt sammenstilling af ord, fx *en rislende kilde*". En anden god ordbog at ty til er *Den Danske Ordbog*. Den giver os følgende [definition](#) og [eksempler](#): "forbindelse af to eller flere ord der sædvanligvis optræder hyppigt sammen fx *bære ansvaret* eller *vægtige argumenter*." Og i Den Store Danske kan vi læse denne [definition](#):

kollokation, (af lat. *collocatio*, af *collocare* 'sammenstille, placere', af *con-* og *locus* 'sted'), grammatisk betegnelse for leksikalsk sammenhæng i et [syntagme](#), indført af den britiske sprogforsker [J.R. Firth](#). Kollokation findes, hvor ord hyppigt optræder sammen, fx *stærk* sammen med ord som *kaffe* og *argument* og *kraftig* sammen med ord som *vin* og *motor*.

På Ordbogen.com, som kalder sig "Danmarks største online ordbog" og hvor vi nederst på siden kan vælge Den Danske Netordbog eller Ordbogen over faste vendinger (som tidligere hed Idiomordbogen), står *kollokationer* [omtalt](#) sammen med idiom og ordsprog:

Kollokationer er kendetegnet ved at udgøre en syntaktisk enhed, hvori de enkelte ord hver for sig indgår som elementer i hele ordforbindelsens betydning. **Idiom**er er kendetegnet ved at udgøre en helhed, hvis betydning, ikke umiddelbart kan udledes af betydningen af de enkelte ord i forbindelsen, og som i højere grad end hos kollokationer udgør en helhed, hvor der ikke kan indskydes nye ord. **Ordsprog**, **citater** og **sentenser** er faste forbindelser, der udgør en hel sætning, som i sig selv har en fast betydning.

Definitionerne i alle fire opslagsværker fremhæver forbindelsesaspektet: "sammenstilling", "leksikalsk sammenhæng", "optræder hyppigt sammen" og "syntaktisk enhed" med "hele ordforbindelsens betydning". Den Store Danske fokuserer dog på *kollokation* i dobbelt forstand, dels som grammatisk betegnelse, altså som fagudtryk, dels som en bestemt type ordforbindelse. Men kun den sidste definition trækker direkte *betydning* ind i billedet og peger på at enkeltordene hver for sig bidrager til hele ordforbindelsens betydning. Kollokationer er ifølge denne sidste definition mindre faste i formen end idiom, men nogle kollokationer er alligevel mere faste end andre, og de kan have en billedlig betydning til fælles med idiom, som vi ser af et par af eksemplerne nedenfor, men grænsen mellem kollokationer og idiom er flydende.

Kollokationer er med andre ord almindelige og mere eller mindre faste flerordsforbindelser, faste udtryk eller vendinger, med en særlig tæt sammenhæng mellem de ord der som enkeltdele lader sig kombinere og til sammen danner en særlig betydningsenhed.

Hvilke ord er det så vi kombinerer på dansk som bliver til disse særlige ordforbindelser? Og hvordan kan vi kategorisere dem? Kaster vi et blik på ordbøgernes eksempler ovenfor og mine eksempler nedenfor, så viser det sig at der er (mindst) tre kategorier: Nogle ordforbindelser består af 1) et kerneled eller overled i form af et navneord, og 2) et beskrivende sideled: *en rislende bæk* eller *kilde*, *frisk frugt* og *sur mælk*. Andre har et verbum som kerne – eller snarere et verbal hvis vi tænker på at vi har med sætningsled at gøre – fx *slå*, og det kan da enten stå sammen med et subjekt – som i *hertet/klokken slår* – eller med objekt – som i *slå græs/slå alarm* (eksemplet stammer fra Lita Lundquist: *Oversættelse*, 2007, s. 85) – eller et verbal bestående af verbum plus partikel/adverbium – som i fx *jeg har lavet om på tekstens indhold*.

Mine få og tilfældige eksempler nedenfor viser nogle helt almindelige kollokationer som alle danskere kender og mange bruger. Vi kan finde dem i avistekster, artikler, [KorpusDK](#) og vores eget hoved. Vi kan slå dem op i [ordbogen.com](#) (i Den Danske Netordbog og Ordbogen over faste vendinger), som dog kun giver os to gratis opslag per døgn.

Eksempler på kollokationer (og nogle idiom):

barsk: den barske virkelighed/realitet/de barske realiteter, en barsk bandit

fagre: fagre nye verden, fagre nye ord (<http://sproget.dk/nyheder/fagre-nye-ord>) (bemærk skrivemåden med v i henvisningen)

frisk: frisk vind, frisk frugt

farvel: farvel og tak (i både bogstavelig og billedlig betydning)

gal: få noget i gal hals/i den gale hals/galt i halsen, være godt gammeldags gal i skralden

grov: en grov fejl/forsømmelse, (i) grove træk

grøn: en grøn bølge, grønne afgifter [(få/give) grønt lys (for noget), (have) grønne fingre (blive/være) grøn af misundelse, i min grønne ungdom er nok alle idiom]

harsk: harsk smør/olie, harske nødder, en harsk lugt, (en) harsk kritik

lave: lave en opgave/en aftale/et stykke arbejde, lave mad, lave (sjov og) ballade

pris: sætte (stor) pris på noget [også idiom?]

slå: slå i stykker, slå fast/fejl/hen/igen, slå græs/alarm/en prut, klokken/hjertet slår osv., osv. [men *slå mave* er et idiom]

sur: sur mælk, sur fløde, sure mennesker, en sur strisser, sure gamle mænd

Seneste sprognyheder

19/3	Evolution i sprog: Dovenskab har Åndret ord videnskab.dk
30/10	Hvem taler: Kan du hÅre forskel på menneske og maskine? www.dr.dk
6/3	DansklÅrer: Tosprogede bÅrn bliver sprogligt forsÅmt www.bt.dk
28/2	Flere og flere ordblinde Årter på universitetet - Magisterbladet magisterbladet.dk
22/2	Keeper eller mÅlmand æ" hvilket ord er bedst? Dansk SprognÅvn dsn.dk
28/3	Indigenous languages come from just one common ancestor, researchers say - ABC News (Australian Broadcasting Corporation) www.abc.net.au
27/3	UVic news - University of Victoria www.uvic.ca
26/3	New York Nonprofit Media: Native American nonprofit aims to boost community health by teaching Lakota language nynmedia.com
22/3	Teenage business owner aims to revitalize Blackfoot language globalnews.ca
19/3	Language revival preserving history www.smh.com.au

FLERE NYHEDER >>>

Verdens sprog på Sproguseet.dk på et større kort

Nye kommentarer

Artikler om

Arkiv

tage: tage bussen/toget/bilen/båden/cyklen, tage chancen/chancer, et billede, tage fat, fejl osv., osv.

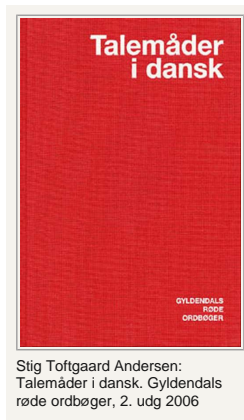
Kollokationer drejer sig om ord i kontekst og i kombination med andre ord. Er vi vokset op med dansk, ved vi intuitivt at vi *tager en chance*, men *løber en risiko*. Kollokationer er en side ved sproget som kun modersmålstalende – og tosprogede – så at sige får ind med modermælken, mens andre må bruge tid på at lære dem. Og der er helt sikkert også utallige fagfolk som har haft et uendeligt antal kollokationer tæt inde på livet igennem mange år og som bruger tid på at udforske disse særlige enhedslige ordforbindelser. De er sprogspecifikke – og universelle – og derfor vigtige at arbejde med i fremmedsprogsundervisningen (hvor de i øvrigt er et forsømt område) og i oversættelses- og ordbogssammenhæng.

Der er kun skrevet lidt om kollokationer i dansk. Mig bekendt findes der ingen (større) danske undersøgelser af kollokationer (men hvis læseren er optaget af kollokationer og kender til danske eller nordiske artikler og undersøgelser som handler om emnet, sætter jeg stor pris på at få en henvisning). Kollokationer findes heller ikke som emne eller "[sprogtema](#)" på sproget.dk. Idiomer er der til gengæld skrevet meget om, og vi har flere idiomordbøger. Jeg tænker fx på min kollega Stig Toftgaard Andersens imponerende idiomordbog *Talemåder i dansk* (2001/2006), som også indeholder et 100 sider langt og læseværdigt efterskrift.

Prøv nu [søgefunktionen i KorpusDK](#) som giver mulighed for at søge "faste udtryk som er registreret i Den Danske Ordbog" og bliv fascineret eller bidt af kollokationer (og idiomer). Og lad os diskutere kollokationer i dansk. Hvilke er vigtigst eller hyppigst? Hvor begynder vi, og hvordan kategoriserer vi? Er det vigtigt at skelne mellem kollokationer og idiomer, og hvordan bærer vi os ad med det? Hvordan kan vi arbejde systematisk med dem i undervisningen i dansk som fremmedsprog? Hvilken betydning har kollokationer i dansk?

Randi Benedikte Brodersen

Islands Universitet, Reykjavík

Stig Toftgaard Andersen:
Talemåder i dansk. Gyldendals
røde ordbøger, 2. udg 2006

Læs også:

1. [Den Danske Ordbog på nettet](#) ordnet.dk/ddo Siden november 2009 har Den Danske Ordbog været tilgængelig på nettet. Redaktionen af Sproguseet har i den anledning bedt mig give en omtale af ordbogen, dens omfang og anlæg...
2. [Bibelsk billedsprog i dansk og russisk](#) Udtryk fra Bibelen sniger sig hyppigt ind i moderne sprogbrug, fx bære frugt, gribe i egen barm eller skille færene fra bukkene. I kraft af kristendommen, som er den mest...
3. [Maskinoversættelse – en sammenligning af to forskellige metoder](#) Georgetown-eskperimentet 1954. Et af de første forsøg med maskinoversættelse mellem russisk og engelsk. Maskinen "kunne" 250 ord og 6 grammatiske regler. En gammel drøm, automatisk oversættelse, det at kunne oversætte...
4. [Svensk-Dansk Ordbog](#) I oktober 2010 udkom Svensk-Dansk Ordbog på Politikens Forlag. Det er en stor, helt nyudviklet ordbog der er tænkt som afløser for Valfrid Palmgren Munch-Petersen og Ellen Hartmanns store svensk-danske...

Tagget med: artikler, aviser, betydning, citater, Dansk, definitioner, Den Danske Netordbog, Den Danske Ordbog, eksempler, faste udtryk, faste vendinger, fraser, fremmedord, fremmedordbog, fremmedsprog, fremmedsprogsundervisning, Gyldendals Fremmedordbog, Idiomer, kerne, kemeled, kollokationer, KorpusDK, leksikografi, modersmål, navneord, objekt, ODS, Ord, Ordbog over det danske Sprog, Ordbogen.com, ordbøger, ordsprog, oversættelse, oversætter, sideled, sproget.dk/, Stig Toftgaard Andersen, subjekt, sætning, tosprogede, undervisning, verbum

Skriv en kommentar

Navn (kræves)

E-mail (kræves)

Hjemmeside

Send mig en e-mail når der kommer flere kommentarer.